

Necip Âsım Yazıksız'ın el yazısı ile Rıza Tefrik'e bir mektubu (Abdullah Uçman arşivi)

ne kadar burada çalışmalarına devam etmiştir.

Eserleri. *Ziyâ ve Harâret* (İstanbul 1304); *Güvercin Postası* (İstanbul 1305, askerlikle ilgili); *Ferîd* (İstanbul 1306, Fransızca'dan çeviri); *Yeni Tertip Muhtasar Osmanlı Sarfı* (İstanbul 1306, 1308); *Ev Kızı* (İstanbul 1307, çocuklar için faydalı bilgiler); *Muhtasar Osmanlı Nahvi* (İstanbul 1308); *Lugat-ı İlmîyye ve Fenniyye* (İstanbul 1308, Hasan Tahsin'le birlikte); *Osmanlı Sarfı* (İstanbul 1310, 1313); *Sitler* (İstanbul 1310; İskitler'le ilgili); *Mükemmel Sarf ve Nahv-i Osmânî* (İstanbul 1311); *Ural ve Altay Lisaneleri* (İstanbul 1311); *Lugat-ı Musâhabet* (İstanbul 1311); *Kitap* (İstanbul 1311; kitap sevgisinden, kitabın meydana gelmesi için gerekli olan şeylerden, yazı, kâğıt, kitapçılık ve kütüphane gibi konulardan bahseder; haz. Türker Acaroğlu, İstanbul 1992 [sadeleştirilmiş]); *En Eski Türk Yazısı* (İstanbul 1315; Vilhelm Thomsen ve F. W. Radloff'un jübileleri şerefine, *Pek Eski Türk Yazısı* adıyla 2. bs. 1327); *Türk Tarihi* (İstanbul 1316); *İlm-i Lisân* (İstanbul 1327); *Gök Sancak* (İstanbul 1327, L. Cahun'dan çeviri); *Millî Aruz* (İstanbul 1329); *Hibetü'l-hakâyık* (İstanbul 1334); *Osmanlı Târîhi* (İstanbul 1335, Mehmed

Ârif'le birlikte); *Eski Savlar* (İstanbul 1338); *Orhun Âbideleri* (İstanbul 1340); *Bektâşî İlmihâli* (İstanbul 1343); *Celâleddîn-i Harzemşah* (İstanbul 1934, A. Nesevî'nin Moğol istilâsına dair eserinin çevirisi).

BİBLİYOGRAFYA :

Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara 1972, tür.yer.; A. Y., "Necip Âsım Bey", *TY*, II (1328), s. 624-626; Faruk K. Timurtaş, "Büyük Türkçü Necip Âsım Yazıksız", a.e., II/291 (1960), s. 46-48; Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Necip Asım Bey", a.e., VI/336 (1967), s. 3-4; A. Dilâçar, "İlk Dilçilerimizden: Necip Âsım Balhasanoğlu-Yazıksız", *TDL*, XIX/210 (1969), s. 805-807; Himmet Uç, "Necip Âsım Bey", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, V/54, İstanbul 1991, s. 26-28; Ahmet Yüksel, "Necip Âsım'ın Yazık Edilen 'Kitab'ı", *Kebikeç*, I/1, Ankara 1995, s. 83-90; Hasan Eren, "Necip Asım", *TA*, XXV, 170; "Yazıksız, Necip Âsım", *TDEA*, VIII, 572-573.

ABDULLAH UÇMAN

NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ

XIX. yüzyıl başlarında Tire'de yaptırılan kütüphane.

II. Mahmud devrinde İstanbul dışında kurulan kütüphanelerden olup 1243'te (1827-28), Şam ve özellikle Bağdat valiliklerindeki hizmetleriyle şöhret bulan Mehmed Necip Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Sahip olduğu tarihî zenginlikler bakımından Manisa ve Bursa gibi Osmanlı şehirleriyle benzerlikler gösteren Tire'de Beylikler döneminden beri ortaya konan pek çok eserin son önemli örneklerinden olan kütüphane Osmanlı âlimlerinden İbn Melek'in adıyla anılan eski küçük kütüphanenin yakınında ve İsmâil Efendi Medresesi'nin bulunduğu yerde kurulmuştur.

Üzerini sekizgen kasağa oturan bir kubbenin örttüğü kare planlı yapının ön tarafında üç küçük kubbe ile örtülen bir revak vardır. Bu kısım daha sonraları camekânla kapatılarak okuma yeri olarak düzenlenmiştir. Bölgenin rutubetli ortamından kitapların etkilenmemesi için binanın zemini yerden yüksekte tutulmuştur. Girişte yarım daire şeklinde yedi basamak mevcuttur. İç kısmın ortasında halen el yazması ve diğer değerli basma eserlerin bulunduğu, sonradan ilâve edildiği anlaşılan sekizgen piramit şeklinde ahşap bir bölüm bulunmaktadır.

Kütüphanenin kurulduğu yıllarda Barut-hâne nazırı olarak görev yaptığı anlaşılan Necip Paşa'nın vakfiyesi Üsküdar Şer'iyye Mahkemesi'nde Uncuzâde Mustafa Efendi tarafından 29 Şâban 1244'te (6 Mart

1829) tasdik edilmiş, Necip Paşa kütüphanesi için kendi mülkünden arazi ve dükkân gibi pek çok akar bırakmıştır. Kitâbesindeki, "Târîhini Es'ad etti te'lif / Vakf etti kütüb Necib Efendi" beytinden binanın 1243 (1827-28) yılında bitirildiği anlaşılmaktadır, ancak vakfiyesinin tasdik edildiği tarihte açılmıştır.

Kütüphanede halen 1147'si yazma, 1135'i basma olmak üzere toplam 2282 Arapça, Farsça ve Türkçe eser bulunmaktadır. Bunların 671'i Necip Paşa tarafından temin edilen ve bakımı yapıldıktan sonra kırmızı deri mahfazalar içinde korunan değerli eserlerdir. Muhtelif şahıs ve kuruluşlardan gelen hibelerle toplam kitap sayısı 11.330'a ulaşmıştır.

Vakfiyesinde kütüphanede mevcut kitapların tefsirler, kıraat kitapları, hadis, usûl-i hadis, fûrû-i fıkıh, tasavvufî eserler, ahlâk, kelâm, hikmet ve ilm-i tıb kitapları, meânî, nahiv, sarf, lugat, mantık ve edebî eserlerle mecmualar, siyer, tarih, hey'et, hendese, hesap ve riyâziye kitapları olduğu belirtilmiştir. Kitapların kaybolmasının önlenmesi amacıyla her altı ayda bir Tire'nin önde gelen âlimlerinin kütüphaneye gelip demirbaş defterini kontrol etmeleri şart koşulmuştur. Tire'deki medresenin müderrisiyle eşrafın da hazır bulunacağı sayım işinde hâfız-ı kütübün ihmal ve kusuru sebebiyle kaybolduğu ortaya çıkan kitap olursa yenisinin aldırılmak suretiyle ödettirilmesi, kaza ile olduğu anlaşılırsa mütevellî tarafından vakfın geliri ile satın alınıp yerine konulması istenmektedir.

Necip Paşa Kütüphanesi'nin ihya kitâbesi

Necip Paşa
Kütüphanesi –
Tire

Koleksiyonun değerli eserleri olan 99 (717-18) tarihli, Hasan-ı Basrî tarafından küfî hatla yazılmış 21 × 14,5 cm. ebadındaki Kur'ân-ı Kerîm ile ilk üç sayfasında kâğıt kesilerek yapılmış eşsiz süslemelerin (katı') yer aldığı Mehmed Selim Tahranî'nin 23 × 13 cm. ebadındaki divanı vb. altı kitap, 1948'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Ankara Merkez Kütüphanesi'ne alınmıştır. 1982 yılından itibaren bu eserler İstanbul Yazı Sanatları Müzesi'ne intikal ettirilmiş olup halen orada sergilenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necip Paşa Vakfıyesi, Necip Paşa Ktp., nr. 677, s. 1-65; Rudolf M. Riefstahl, *Cenubu Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi* (trc. Cezmi Tahir Berktin), İstanbul 1941, s. 28; Faik Tokluoğlu, *Tire Tarihi ve Turistik Değerleri*, İstanbul 1957, s. 9; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 115, 125, 265, 273; Ali Yardım, "Necip Paşa Kütüphanesi'nin Kültür Tarihimiz Açısından Önemi", *Türk Kültüründe Tire* (haz. Mehmet Şeker), Ankara 1994, s. 65-68; Mehmet Şeker, "Necip Paşa Kütüphanesi'nin Vakfıyesi", a.e., s. 69-75; Ali Haydar Bayat, "Necip Paşa Kütüphanesi Tıbbî Yazmaları", a.e., s. 77-80; Avni İlhan, "Tire Necip Paşa Kütüphanesinde Bulunan Kalam ve Mezhlepler Tarihi ile İlgili Kitaplar", a.e., s. 81-82; Ayşe Üstün, "Necip Paşa Kütüphanesi'ndeki Yazmaların Tezhib Bakımından Önemi", a.e., s. 83-86; "Necip Paşa Kütüphanesi", *Yeşil Tire*, sy. 2, İzmir 1931, s. 3, 10.

ALİ İHSAN YILDIRIM

NECİS

(النجس)

Dinen pis sayılan nesne anlamında fıkıh terimi

(bk. TAHÂRET).

NECİYYULLAH

(نجى الله)

Allah tarafından tufanda helâk olmaktan kurtarılan Hz. Nûh için kullanılan tabir

(bk. NÜH).

NECM

(bk. YILDIZ).

NECM SÜRESİ

(سورة النجم)

Kur'ân-ı Kerîm'in elli üçüncü sûresi.

Mekke döneminde İhlâs sûresinden sonra nâzil olmuştur. Tamamının veya bir kısmının Medine devrinde indiği ileri sürülmüşse de bu görüş mevcut rivayetler ile sûrenin üslûp ve muhtevası göz önünde bulundurularak itibar görmemiştir (Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, XVII, 55). Adını sûrenin başında yer alan **necm** (yıldız) kelimesinden alır; "Ve'n-Necm" sûresi olarak da isimlendirilir. Altmış iki âyet olup fâsılası "ا ، ن ، و ، ي" harfleridir.

İslâm akaidinin üç temel ilkesini oluşturan -sûredeki sıraya göre- nübüvvet, tevhid ve âhiret hayatını konu edinen Necm sûresinin muhtevasını bu çerçevede incelemek mümkündür. Hz. Muhammed'in hak peygamber, Kur'an'ın da vahiy ürünü olduğunu bildiren birinci bölüm, -verilecek mesaja dikkat çekmek amacıyla- hem Kur'an'ın ilk muhatapları olan Araplar hem de sonraki insanlar için önemli bir gök cismi sayılan yıldıza yemin etmekle başlar. Ardından yakınlık ve ülfet vesilesi olması için "arkadaşınız" diye nitelendirilen Hz. Peygamber'in müşriklerin iddiasının aksine doğru yoldan sapmadığı belirtilir. Onun tebliğ ettiği hususların kendi duygu ve düşüncelerinin ürünü değil Cebrâil vasıtasıyla gönderilen ilâhî vahiy olduğu vurgulanır. Resûlullah'ın Cebrâil ile olan ilişkisine temas edilerek bu konuda tartışmaya girmenin gereksizliği belirtilir (âyet: 1-18). İkinci bölümde şirk inancı ele alınarak o dönemde tapınılan ve Allah'ın kızları kabul edilen putlardan (Taberî, XXVII, 77) Lât, Uzzâ ve Menât'ın adı zikredilir. Daha sonra, kız babası olmayı kendilerine yakıştıramayan putperestlerin dışı tanrılara ibadet etmelerinin mantıksızlığına değinilir ve onların insanlara hiçbir fayda sağlayamayacağı ifade edilir (âyet: 19-26). Sûrenin üçüncü bölümü dünya hayatından başka hiçbir emeli olmayan, kesin bilgidен yoksun olup sadece zan ve tahmine dayanarak âhireti inkâr edenlerin melekleri dışı kabul edip bu vasıfta gördükleri putlara tapındıklarını tesbitiyle başlar. Ardından bütün kâinatın mülkiyet ve tasarrufunun Allah'a ait olduğu, insan türünü yaratan, üreme ka-

nununu koyan Cenâb-ı Hakk'ın kişileri dünyada yaptıkları davranışlardan sorumlu tutacağı ifade edilir ve bunun Hz. İbrâhim'den beri tebliğ edilen ilâhî bir hüküm olduğu hatırlatılır. Hz. Nûh'tan itibaren Allah elçilerinin mesajlarına karşı çıkanların helâke mâruz bırakıldığı anlatılır ve bunun herkes için bir uyarı ve ibret vesilesi olduğu vurgulanır. Aslında kıyamet gününün yaklaştığı, fakat zamanını Allah'tan başka kimsenin bilmediği ifade edilir (âyet: 27-58). Sûrenin son âyetlerinde Kur'an'ın vahiy ürünü olduğunu ortaya koyan başlangıçtaki konuya vurgu yapılarak müşriklere hitap edilir, onların bu ilâhî kelâm karşısında şaşkınlık veya lâubalilik göstermeleri gerektiği anlatılır; müşrikler artık putlara değil Allah'a secde etmeye ve O'na tapınmaya çağılır (âyet: 59-62).

Necm sûresinde ele alınan konular etkiyleyi ifadelerle insanların zihnine ve gönlüne yerleştirilir. Kaynakların belirttiğine göre bu sûre nüzül sırasına göre içinde secde âyeti bulunan ilk sûredir. Hz. Peygamber sûreyi okurken son âyetindeki emir gereğince kendisi secde etmiş, okuyuşunu duyanlar da secde etmiştir (Buhârî, "Tefsîr", 53/4; Müslim, "Mesâcid", 105; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, VI, 445). Bazı tefsir kaynaklarında yer alan, Necm sûresini okuyan kimseye Mekke'de Muhammed'i tasdik veya inkâr eden her kişiye mukabil on sevap verileceğine dair hadisin (meselâ bk. Zemahşerî, IV, 35; Beyzâvî, IV, 211) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 722).

Necm sûresi üzerine yapılan çalışmaların bazıları şunlardır: Fezvi Efendi, *Kudsiyyü'l-irfân fî tefsîri sûreti'n-Necm mine'l-Kur'ân* (İstanbul 1304); Mustafa Abdülfettâh Ahmed Âmir, *Sûretü'n-Necm: Tefsîr ve dirâse* (Kahire 1415/1994); Mu-

Necm sûresinin ilk âyetleri

